

5.1 บทสรุป

ในปัจจุบันเราจะพบว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจมักจะดำเนินงานในรูปแบบของนิติบุคคล ดังนั้นการที่นิติบุคคลจะเข้ามามีอิทธิพลในชีวิตประจำวันของเราจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ นิติบุคคลช่วยทำให้เกิดความสะดวกรบายในการดำรงชีวิตมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการอุปโภคบริโภค การติดต่อสื่อสาร หรือการคมนาคมขนส่ง สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่านิติบุคคลได้กลายเข้ามาเป็นปัจจัยสำคัญในสังคม ดังนั้นแล้วนิติบุคคลเองควรจะต้องมีความตระหนักในบทบาทและหน้าที่ของตน ว่าควรจะต้องดำเนินงานด้วยความระมัดระวังรอบคอบ เพราะหากเกิดข้อผิดพลาดขึ้นแล้ว ความเสียหายย่อมจะต้องเกิดขึ้นในวงกว้าง ดังเห็นได้จากหลายๆเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่ต่างประเทศ เช่น โรงงานผลิตสารเคมี เกิดการรั่วไหล ที่ประเทศอินเดีย เรือข้ามฟากล่ม หรือกรณีรถไฟชนกันที่ประเทศอังกฤษ โศกนาฏกรรมเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เกิดจากการดำเนินงานที่บกพร่องของนิติบุคคลทั้งสิ้น

แม้ว่าหลายๆประเทศก็มีความพยายามที่จะดำเนินคดีฟ้องร้องนิติบุคคลในกรณีนี้ ดำเนินงานโดยความประมาทเป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บแต่ก็พบว่าไม่ค่อยจะประสบความสำเร็จนัก ในส่วนของประเทศไทยเองก็เกิดเหตุการณ์ในทำนองนี้เช่นกันซึ่งเหตุการณ์ที่ถือได้ว่าสร้างความสะเทือนขวัญอย่างมาก ก็คือ เหตุการณ์ที่รถก๊าศพลิกคว่ำและเกิดระเบิดขึ้นอุบัติเหตุในครั้งนั้นได้คร่าชีวิตผู้คนไปเป็นจำนวนมาก และยังผู้ที่ได้รับบาดเจ็บและทรัพย์สินที่เสียหายอีกจำนวนมาก ในท้ายที่สุดก็มีคำพิพากษาในคดีดังกล่าว ซึ่งในส่วนของนิติบุคคลเองที่ถูกฟ้องเป็นจำเลยที่ 1 ศาลก็ลงโทษฐานประมาทเป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิตตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 291 ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นได้ว่าทั้งในไทยและต่างประเทศมีความเห็นตรงกันว่าปัญหาการดำเนินงานของนิติบุคคลที่ปราศจากความระมัดระวังเป็นปัญหาสำคัญที่ควรได้รับการแก้ไข อย่างไรก็ตามการแก้ไขสภาพปัญหาดังกล่าวก็มีอุปสรรคมากมาย ไม่ว่าจะเป็นสภาพปัญหามาตรการทางกฎหมาย เพราะกรณีที่นิติบุคคลกระทำผิดโดยประมาทถือได้ว่าเป็นปัญหาใหม่ที่หลักกฎหมายแต่เดิมไม่อาจครอบคลุมถึง ส่งผลให้ในทางปฏิบัติแล้วจึงไม่อาจลงโทษนิติบุคคลได้นอกจากนั้นก็ยังมีปัญหาด้านข้อเท็จจริงและปัญหาเรื่องพยานหลักฐาน ซึ่งสภาพปัญหาทั้งหลายสามารถสรุปได้ดังนี้

1. สภาพปัญหาด้านมาตรการกฎหมาย

จากที่ได้ทำการศึกษารณีนีตินิบุคคลกระทำผิดโดยประมาทนั้น จะพบว่าข้อจำกัดสำคัญที่ทำให้การดำเนินคดีกับนิติบุคคลในกรณีนี้ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ก็เนื่องด้วยหลักกฎหมายเท่าที่มีอยู่ยังมีความเหมาะสมไม่เพียงพอ กล่าวคือ ประเทศระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ จะมีหลักที่นำมาพิจารณาความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลอยู่ด้วยกันสองหลักคือ หลัก identification ซึ่งเป็นหลักที่ถือเอาการกระทำและเจตนาของบุคคลที่เป็น directing mind เป็นของนิติบุคคล และหลัก respondeat superior ซึ่งจะมีการใช้มากในประเทศสหรัฐอเมริกา หลักดังกล่าวถือว่าการจ้างไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดา หรือ นิติบุคคลก็ตามต้องรับผิดในการกระทำของลูกจ้างหากได้กระทำไปในขอบข่ายงานที่จ้าง แม้ว่าจะเป็นลูกจ้างในระดับล่างก็ตาม ซึ่งทั้งสองหลักก็เกิดปัญหา กล่าวคือ หลัก respondeat superior เป็นหลักที่พิจารณากว้างเกินไป ส่วนหลัก identification ก็เป็นหลักที่พิจารณาแคบเกินไป ซึ่งหลักนี้เองได้ส่งผลกระทบต่อในหลายๆประเทศ ที่นำหลักนี้มาใช้ ไม่ว่าจะเป็นประเทศอังกฤษ แคนาดา และออสเตรเลีย ทั้งสามประเทศต่างก็ประสบปัญหาในทำนองเดียวกัน คือ เมื่อเกิดความสูญเสียขึ้นจากการดำเนินงานที่สะเพร่าของนิติบุคคล การฟ้องร้องดำเนินคดีไม่อาจที่ลงโทษนิติบุคคลได้ ทั้งที่การดำเนินงานดังกล่าวก็ทำในนามนิติบุคคล หากเกิดประโยชน์ขึ้น นิติบุคคลก็ได้รับ แต่พอเกิดปัญหาขึ้นกลับดูเหมือนว่านิติบุคคลจะได้รับอภิสิทธิ์ไม่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายนั้นๆ จึงเกิดการอภิปรายถึงข้อบกพร่องของหลักกฎหมายที่มีอยู่ โดยเฉพาะหลัก identification ที่จะสามารถนำมาปรับใช้กับกรณีความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลได้อย่างจำกัด ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่ามาตรการทางกฎหมายที่มีอยู่ไม่สามารถที่จะจัดการกับปัญหาเหล่านี้ได้

2. สภาพปัญหาด้านข้อเท็จจริง

สืบเนื่องมาจากหลัก identification ที่เป็นหลักที่จะยึดมั่นอยู่กับการพิจารณาหาความผิดในตัวบุคคลที่เป็น directing mind เท่านั้น เพื่อนำมาใช้พิจารณาความผิดของนิติบุคคล ซึ่งจากที่ทำการศึกษาพบว่าหลักนี้หากนำมาปรับใช้กับกรณีการกระทำผิดโดยประมาทก็สามารถทำได้แต่จะใช้ได้ดีก็เฉพาะแต่นิติบุคคลขนาดเล็กเท่านั้น เพราะนิติบุคคลขนาดเล็กนี้จะสามารถระบุตัว directing mind ได้อย่างชัดเจน และการดำเนินงานรวมทั้งการตัดสินใจในเรื่องต่างๆก็ผูกติดกับบุคคลดังกล่าว ซึ่งส่งผลให้การปรับหลักดังกล่าวสามารถทำได้มีประสิทธิภาพ ในทางตรงกันข้ามนิติบุคคลขนาดใหญ่ที่มีกลไกการบริหารงานที่ซับซ้อน บางตำแหน่งก็มีผู้รับผิดชอบหลายคน ดังนั้นจึงเป็นเรื่องยากที่จะหาตัวบุคคลที่เป็น directing

mind และในปัจจุบันพบว่านิติบุคคลขนาดใหญ่มักจะหลบเลี่ยงความรับผิดชอบโดยไม่นำเอา การดำเนินงานหรือการตัดสินใจโดยเฉพาะมาผูกติดไว้กับบุคคลที่เป็น directing mind

3. สภาพปัญหาด้านพยานหลักฐาน

จากสภาพปัญหาด้านข้อเท็จจริงย่อมส่งผลต่อเรื่องของพยานหลักฐานด้วย กล่าวคือ การที่นิติบุคคลขนาดใหญ่ บุคคลที่เป็น directing mind ไม่นำเอาการดำเนินงาน หรือการตัดสินใจมาไว้กับตนก็จะทำให้ไม่มีพยานหลักฐานที่จะชี้ถึงความประมาทในตัว บุคคลดังกล่าว ทำให้ไม่สามารถลงโทษนิติบุคคลได้ด้วย อย่างที่เห็นได้ในคดีเรือข้ามฟากล่มที่ ประเทศอังกฤษ ศาลได้กล่าวถึงเหตุผลที่ไม่ลงโทษบริษัทว่าขาดพยานหลักฐานที่จะชี้ให้เห็น ถึงความประมาทของ directing mind หรือในทางกลับกันมีพยานหลักฐานที่ชี้ให้เห็นถึงความ ประมาทในตัวบุคคล แต่บุคคลนั้นๆ ไม่ถือว่าเป็น directing mind จึงไม่สามารถนำมา พิจารณาเพื่อลงโทษนิติบุคคลได้

จากสภาพปัญหาดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ทำให้แต่ละประเทศต้องหาทางคลี่คลาย อุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามระบบนิติวิธีของตน ซึ่งสิ่งที่จะต้องทำการพิจารณาก็คือ ทฤษฎี ทางเลือกใหม่ที่จะนำมารองรับแนวคิดที่จะลงโทษนิติบุคคลในกรณีกระทำผิดโดยประมาท และรูปแบบกฎหมายที่จะนำมาใช้เป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ทฤษฎีใหม่ที่ใช้วินิจฉัยความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล

ทฤษฎีใหม่นี้เกิดขึ้นจากการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปกฎหมายของแต่ละประเทศ โดย พิจารณาจากข้อจำกัดของหลัก identification ที่ไม่อาจตอบสนองต่อการกระทำผิดของนิติบุคคล ได้อย่างทั่วถึง นักวิชาการต่างมองว่าความผิดที่เกิดจากการกระทำของนิติบุคคลมิได้เป็นความ รับผิดชอบของบุคคลเพียงคนเดียวหรือกลุ่มเดียวเท่านั้น แต่ควรจะเป็นความรับผิดชอบของทั้ง องค์กร อีกทั้งการพิจารณาความผิดของนิติบุคคลโดยอาศัยความผิดในตัวบุคคลธรรมดาเป็น พื้นฐานควรมีการพิจารณาที่ขยายประเภทมากกว่านี้ มิใช่จำกัดเฉพาะบุคคลที่เป็น directing mind เท่านั้น ดังนั้นทฤษฎีใหม่จึงกลายมาเป็นทางเลือกที่แต่ละประเทศจะนำไปใช้ปรับปรุง สาระสำคัญของทฤษฎีทั้งสองมีดังนี้ .

ทฤษฎี aggregation

ทฤษฎีนี้จะพิจารณาการกระทำโดยประมาทของนิติบุคคล ที่ยังคงยึดถือการพิจารณาหาความผิดในตัวบุคคลธรรมดาที่จะนำมาเป็นพื้นฐานการพิจารณาความผิดในตัวนิติบุคคล ซึ่งก็มีความคล้ายกับหลัก identification แต่ความแตกต่างที่สำคัญก็คือ นอกจากจะพิจารณาแต่เฉพาะการกระทำของบุคคลที่เป็น directing mind หลักนี้จะขยายการพิจารณาให้ครอบคลุมถึงประเภทของบุคคลที่จะนำมาเป็นหลักในการพิจารณาให้กว้างขึ้น ไม่ว่าจะเป็ลูกจ้าง เจ้าหน้าที่หรือตัวแทนก็ตาม ดังนั้นหากพิจารณาตามหลักนี้แล้วก็จะเป็นการเปิดโอกาสให้ศาลได้พิจารณาจากกลุ่มบุคคลที่กว้างขึ้น ซึ่งหลักนี้จะช่วยคลี่คลายข้อจำกัดของหลัก identification ได้ เพราะต้องยอมรับว่าโดยส่วนใหญ่การดำเนินงานต่างๆเกิดจากการกระทำของลูกจ้างธรรมดา ซึ่งในขั้นตอนเหล่านี้ อาจเกิดกรณีที่กระทำไปโดยความประมาทได้ การยึดมั่นที่จะพิจารณาแต่เฉพาะบุคคลที่เป็น directing mind จึงเป็นเรื่องยากที่จะลงโทษนิติบุคคลในกรณีดังกล่าวได้เพราะขาดพยานหลักฐาน แต่หลัก aggregation นี้ที่ขยายการพิจารณานิติบุคคลให้กว้างขึ้นจึงเป็นการง่ายที่พยานหลักฐานที่มีอยู่จะบ่งชี้ถึงความประมาทในตัวบุคคลอื่นๆ ก็สามารถนำมาเป็นข้อพิจารณาเพื่อลงโทษนิติบุคคลได้ ดังนั้นในการพิจารณาความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคล กรณีกระทำผิดโดยประมาทตามหลักนี้ก็ต้องพิจารณาว่าในนิติบุคคลนั้นๆ มีการดำเนินงานในขั้นตอนใดบ้าง และในแต่ละขั้นตอนเหล่านั้นมีการดำเนินงานด้วยประมาทหรือไม่ หากพบก็สามารถนำมารวมเพื่อพิจารณาความรับผิดของนิติบุคคลนั้นได้ โดยที่ไม่ถูกจำกัดให้พิจารณาเฉพาะ directing mind เท่านั้น

ทฤษฎี organizational fault

ทฤษฎีนี้เรียกได้ว่ามีความแตกต่างจากทฤษฎีอื่นๆ อย่างสิ้นเชิง เพราะไม่ว่าจะเป็นหลัก identification หลัก respondeat superior หลัก aggregation ต่างก็เป็นหลักที่พิจารณาความผิดในตัวบุคคลธรรมดาเป็นพื้นฐานเพื่อนำมาพิจารณาความรับผิดของนิติบุคคล แต่หลัก organizational fault นี้จะไม่พิจารณาความผิดในตัวบุคคลธรรมดาเลย กล่าวคือ หากกรณีการกระทำผิดโดยประมาท ก็ไม่ต้องไปดูว่ามีบุคคลใดในองค์กรนั้นๆ กระทำโดยประมาทหรือไม่ แต่จะพิจารณาจาก ทั้งนโยบาย แนวปฏิบัติภายในองค์กร หรือวัฒนธรรมของนิติบุคคลว่า ได้มีส่วนช่วยกระตุ้นหรือส่งเสริมให้เกิดการกระทำผิดหรือไม่ หรืออย่างน้อยก็ไม่ได้มีส่วนในการยับยั้งหรือป้องกันมิให้เกิดการกระทำผิด ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าหลักนี้ไม่ได้นำเอาความผิดในตัวบุคคลธรรมดา มาเป็นข้อพิจารณาเพื่อพิจารณาลงโทษนิติบุคคลแต่อย่างใด

ทฤษฎีทั้งสองนี้ถือได้ว่าเป็นทฤษฎีทางกฎหมายในยุคใหม่ที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการบริหารจัดการนิติบุคคลในยุคปัจจุบัน และนอกจากนี้ก็เห็นว่าทั้งสองหลักนี้

สะท้อนให้เห็นหลักของกฎหมายอาญาในส่วนของหลักความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล กล่าวคือ การพิจารณาไม่ว่าในส่วนของความประมาทในสภาวะที่รวมกลุ่มกัน หรือ ในส่วนของนโยบายหรือ แนวปฏิบัติภายในองค์กร เป็นเหตุที่ก่อให้เกิดผลคือ ความเสียหาย แนวคิดที่เกิดขึ้นใหม่นี้ได้กลายมาเป็นแนวทางปฏิรูปกฎหมายในประเทศต่างๆ บ้างก็ออกเป็นพระราชบัญญัติเพื่อใช้เป็นมาตรการทางกฎหมายจัดการกับกรณีการดำเนินงานที่ปราศจากความระมัดระวังของนิติบุคคล บ้างก็เห็นว่าน่าจะใช้ประโยชน์จากกฎหมายที่มีอยู่แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขแล้วทำให้มันสามารถใช้บังคับได้เป็นการทั่วไปโดยเฉพะประมวลกฎหมายอาญาซึ่งเป็นกฎหมายที่มีสภาพบังคับที่เด็ดขาดและรุนแรง ควรจะต้องเข้ามามีบทบาทสร้างมาตรฐานในเรื่องดังกล่าว ซึ่งแนวทางการคลี่คลายปัญหาของแต่ละประเทศมีดังนี้

หลัก aggregation

หลักดังกล่าวถูกนำมาใช้ในประเทศแคนาดา โดยแนวทางในการนำมาปรับใช้คือทำการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา ประเทศแคนาดาเองก็มีการเรียกร้องให้มีการปฏิรูปกฎหมายใน ส่วนดังกล่าวมานานแล้ว มีการนำเสนอให้ทำการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบต่างๆ โดยศึกษาความแตกต่างของรูปแบบที่เกิดขึ้นในประเทศอังกฤษ และออสเตรเลีย ว่ามีข้อดีและข้อเสียอย่างไรบ้าง จนในที่สุดประเทศแคนาดาก็เลือกที่จะดำเนินมาตรการทางกฎหมายเพื่อจัดการกับปัญหาดังกล่าวโดยทำการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาในส่วนของความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล จึงส่งผลให้นิติบุคคลสามารถมีความรับผิดชอบเป็นการทั่วไปได้ ประเทศแคนาดาปฏิเสธที่จะออกเป็นพระราชบัญญัติเฉพาะดังเช่นประเทศอังกฤษด้วยเห็นว่าควรจะใช้กฎหมายอาญาที่มีอยู่แล้วทำให้มันสามารถใช้บังคับได้เป็นการทั่วไปกับทุกคน รวมถึงนิติบุคคลด้วย ดังนั้นรูปแบบที่ประเทศแคนาดาเลือกใช้จึงเหมือนกับประเทศออสเตรเลีย แต่ต่างกันตรงที่หลักทฤษฎีที่นำมาใช้ ประเทศแคนาดาไม่ได้แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานการพิจารณาที่รูปแบบวัฒนธรรมของนิติบุคคลอย่างเช่นประเทศออสเตรเลีย แต่เลือกที่จะพิจารณาความผิดในตัวบุคคลธรรมดาเป็นพื้นฐาน ซึ่งก็ไม่ได้จำกัดเฉพาะแต่บุคคลที่เป็น directing mind เท่านั้น แต่ขยายประเภทให้ครอบคลุมถึงบุคคลประเภทอื่นๆด้วย ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะถูกเรียกว่าผู้แทน (representative) โดยมีการให้ความหมายรวมถึงตัวแทน ลูกจ้าง หุ้นส่วน เป็นต้น ซึ่งจะทำให้เห็นได้ว่าการพิจารณาจะทำได้กว้างขึ้น มิได้ถูกจำกัดเฉพาะแค่บุคคลเดียว หรือกลุ่มเดียวอีกต่อไป ทั้งนี้ก็เป็นไปตามหลัก aggregation จึงส่งผลให้การพิจารณาความผิดและลงโทษนิติบุคคลทำได้ง่ายและสะดวกขึ้น นอกจากนั้นประเทศออสเตรเลียเองก็ทำการแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาใน ส่วนของความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคลกรณีประมาทโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลัก aggregation เช่นเดียวกัน

หลัก organizational fault

หลักดังกล่าวถูกนำมาใช้อย่างชัดเจนในการปฏิรูปกฎหมายของประเทศออสเตรเลีย นักวิชาการจำนวนมากในประเทศออสเตรเลียเรียกร้องให้ปฏิรูปกฎหมายที่เกี่ยวกับนิติบุคคลมานานแล้ว เพราะประสบกับปัญหาการกระทำผิดของนิติบุคคลโดยเฉพาะความผิดทางด้านเศรษฐกิจและการเงิน ประกอบกับมีแนวคิดที่จะปฏิรูปการบริหารงานของนิติบุคคลให้เป็นไปตามการกำกับดูแลกิจการที่ดี (corporate governance) ที่นอกจากจะต้องโปร่งใสแล้วยังจะต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมด้วย มีการนำเสนอแนวคิดที่ว่าทั้งนโยบาย แนวปฏิบัติภายในองค์กร หรือวัฒนธรรมของนิติบุคคลมีส่วนกระตุ้น ส่งเสริมให้เกิดการกระทำผิดได้ หรืออย่างน้อยก็ไม่ได้มีส่วนช่วยยับยั้งป้องกันในการกระทำผิด ดังนั้นทั้งองค์กรจึงต้องมีส่วนในการรับผิดชอบต่อส่วนรวมกัน ในที่สุดก็ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา ในส่วนที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อทางอาญาของนิติบุคคล ประมวลกฎหมายอาญาปี 1995 (คอมมอนเวลท์) มีส่วนที่ 2.5 ที่ได้กล่าวถึงเรื่องดังกล่าวโดยหลักๆ แล้วการพิจารณาเรื่องความรับผิดชอบต่อทางอาญาของนิติบุคคลก็ตั้งอยู่บนรูปแบบวัฒนธรรมของนิติบุคคล แต่ในส่วนของกรกระทำผิดโดยประมาทพบว่าเป็นการพิจารณาตามหลักของ aggregation กล่าวคือ มีการพิจารณาความผิดในตัวบุคคลธรรมดาเป็นพื้นฐานในการพิจารณาความรับผิดของนิติบุคคล ซึ่งบุคคลธรรมดาในที่นี้ก็หมายรวมถึงบรรดาลูกจ้าง ตัวแทน หรือเจ้าหน้าที่ทั้งหลาย นอกจากนี้ยังมีการรับเอารูปแบบของประมวลกฎหมายอาญาปี 1995 ไปใช้ในมลรัฐอื่นด้วยคือประมวลกฎหมายอาญาปี 2003 (Australian Canberra Territory) ก็มีการบัญญัติไว้ในทำนองเดียวกัน และนอกจากนี้ยังมีการนำแนวคิดนี้ไปแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายฉบับอื่นๆ ด้วย เช่น The Crime Act 1900 แก้ไขเพิ่มเติมปี 2003 เป็นต้น ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการปฏิรูปกฎหมายของออสเตรเลียเป็นการผสมผสานกันระหว่างหลัก aggregation และ organizational fault นอกจากนี้ประเทศอังกฤษเองที่มีการออกพระราชบัญญัติเฉพาะเพื่อใช้แก้ไขปัญหาการดำเนินคดีกับนิติบุคคลกรณีที่เกิดกระทำโดยประมาทด้วย คือ Corporate Manslaughter and Corporate Homicide Act 2007 ที่จะมีความผิดตามกฎหมายฉบับนี้ได้ก็คือหากการดำเนินงานขององค์กรเป็นสาเหตุให้มีผู้เสียชีวิตหรือฝ่าฝืนหน้าที่ที่จะต้องใช้ความระมัดระวังแล้วเป็นสาเหตุให้มีผู้เสียชีวิต การทดสอบดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานของความบกพร่องในการดำเนินงาน (management failure) ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดของหลัก organizational fault ที่จะพิจารณาภาพรวมของการดำเนินงานทั้งองค์กรมิได้พิจารณาความผิดในตัวบุคคลเป็นพื้นฐาน

จากที่ได้ทำการศึกษาทั้งแนวทางการแก้ไขปัญหาและหลักทฤษฎีทางเลือกใหม่ จะเห็นได้ว่าทั้งสองหลักดังกล่าวเป็นหลักที่มุ่งจะสร้างความรับผิดชอบต่อแก่นิติบุคคลในลักษณะที่ว่า นิติ

บุคคลทั้งองค์กรจะต้องมีส่วนรับผิดชอบกับความเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งก็สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารกิจการที่ดีที่จะต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมด้วย ความแตกต่างกันของทั้งสองหลักก็คือพื้นฐานที่นำมาพิจารณาความรับผิดชอบทางอาญาของนิติบุคคล กล่าวคือหลัก aggregation ยังคงยึดการพิจารณาความผิดในตัวบุคคล แต่หลัก organizational fault จะพิจารณานโยบาย แนวปฏิบัติ และวัฒนธรรมของนิติบุคคล ซึ่งทั้งสองหลักต่างก็มีข้อดีที่สมควรนำมาประยุกต์ใช้เพื่อทำการปฏิรูปกฎหมายของไทยต่อไป กล่าวคือ หลัก aggregation ได้ขยายการพิจารณาความผิดในตัวบุคคลให้กว้างขึ้นไม่ถูกจำกัดเหมือนหลัก identification ซึ่งเป็นการช่วยขจัดปัญหาทั้งด้านข้อเท็จจริงและปัญหาด้านพยานหลักฐานได้ เพราะอย่างที่ได้อธิบายแล้วว่าในปัจจุบัน มีการหลบเลี่ยงความรับผิดชอบไม่นำเอาการดำเนินงานหรือการตัดสินใจไว้กับตน จนทำให้กรณีเกิดปัญหานั้นไม่อาจหาพยานหลักฐานมาบ่งชี้ความประมาทในตัว directing mind ได้ ส่วนหลัก organizational fault ก็ถือว่ามีความสำคัญเพราะต้องยอมรับว่าทั้งนโยบาย หรือวัฒนธรรมของนิติบุคคลเข้ามามีส่วนช่วยกระตุ้นให้เกิดการกระทำผิดได้

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากที่ได้ทำการศึกษาทั้งสภาพปัญหา ทฤษฎีใหม่ และแนวทางในการปฏิรูปกฎหมายของแต่ละประเทศแล้ว ก็จะเห็นได้ว่ามีข้อดีและข้อเสียแตกต่างกันไป แต่สิ่งเหล่านี้ก็สะท้อนให้เห็นว่าในต่างประเทศตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าว และพยายามที่จะหาทางแก้ไขเพื่อป้องกันมิให้เกิดความสูญเสียขึ้นอีก หรืออย่างน้อยก็เป็นการบรรเทาความเสียหายดังกล่าว การมีมาตรการทางกฎหมายที่มีสภาพบังคับที่เด็ดขาดและรุนแรง น่าจะสามารถช่วยสร้างสำนึกความรับผิดชอบต่อแก่นิติบุคคลได้ ดังนั้นจึงเห็นว่าประเทศไทยควรนำแนวความคิดทางกฎหมาย และรูปแบบในการปฏิรูปกฎหมายในประเทศต่างๆ ที่ได้ทำการศึกษามาข้างต้นมาเป็นแนวทางเพื่อใช้คลี่คลายสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งปัจจัยที่จะต้องพิจารณา มีดังนี้

1. หลักกฎหมายที่จะนำมาใช้เป็นแนวทางการปฏิรูป

จากที่ได้ทำการศึกษาเห็นว่าหลัก aggregation และหลัก organizational fault เป็นหลักที่เหมาะสมที่ควรนำมาใช้เป็นแนวทางในการปฏิรูป เพราะหลัก aggregation เป็นการพิจารณาความผิดในตัวบุคคลธรรมดาเป็นพื้นฐานการวินิจฉัยความผิดของนิติบุคคล ซึ่งบุคคลดังกล่าวก็ไม่ได้จำกัดเฉพาะแต่บุคคลที่เป็น directing mind ดังเช่นหลัก identification ซึ่งหลายๆประเทศก็ประสบปัญหากับข้อจำกัดของหลักดังกล่าวมาแล้ว ส่วนหลัก

organizational fault ก็เห็นว่ามีควมจำเป็นที่ต้องนำมาพิจารณาด้วย เพราะเราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าทั้งนโยบาย แนวปฏิบัติภายในองค์กรต่างๆ หรือแม้แต่วัฒนธรรมของนิติบุคคลก็มีส่วนที่ก่อให้เกิดการกระทำผิดได้ ดังนั้นจึงเห็นว่าควรจะต้องนำแนวทางทั้งสองมาเป็นพื้นฐานในการวินิจฉัย

2. รูปแบบของกฎหมาย

ในเบื้องต้นผู้เขียนขอเสนอว่าประเทศไทยควรมีมาตรการทางกฎหมายที่ชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลโดยเฉพาะในกรณีการกระทำผิดโดยประมาท โดยมีประเด็นหลักๆ ที่ควรคำนึงถึง ในกฎหมายฉบับดังกล่าว ดังนี้

1. ควรจะบัญญัติความรับผิดทางอาญาของนิติบุคคลไว้ทั้งกรณีการกระทำผิดโดยเจตนาและประมาท ซึ่งเป็นความรับผิดทางอาญาทั่วไป เพราะเป็นกรณีที่เกิดปัญหาอย่างต่อเนื่องเนื่องจากยังไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้อย่างชัดเจนและถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีหลายๆ คำพิพากษาที่ตัดสินลงโทษนิติบุคคลในกรณีที่กระทำผิดโดยเจตนา จึงดูเหมือนว่าคำพิพากษากลายมาเป็นบรรทัดฐานของกรณีดังกล่าวไปแล้ว ดังนั้นหากจะทำการปฏิรูปก็ควรทำให้เกิดความชัดเจนในทุกส่วน ทั้งนี้ศาลจะได้ไม่ต้องยึดถือแนวคำพิพากษาฎีกาก่อนสำหรับวินิจฉัยความผิดที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการใช้กฎหมายถูกต้องตามนิติวิธีของระบบกฎหมายซีวิลลอว์ที่ต้องปรับใช้กฎหมายจากกฎหมายที่มีบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร โดยหลักแล้วก็ควรมีการแบ่งออกเป็นกรการกระทำผิดโดยเจตนา และประมาทออกจากกันเพราะอาจต้องใช้หลักพิจารณาที่ต่างกัน

2. ในส่วนของโทษก็ควรทำการแก้ไขปรับปรุง เพราะเพียงแต่โทษปรับและริบทรัพย์สินไม่อาจไม่อาจยับยั้งการกระทำผิดได้ เพราะจำนวนค่าปรับนั้นถือว่ายังเป็นจำนวนที่น้อยเกินไป ซึ่งเป็นเพราะว่ามีได้มุ่งหมายที่จะนำมาใช้บังคับกับนิติบุคคล ดังนั้นการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายก็สมควรทำการแก้ไขในส่วนของโทษด้วย ซึ่งเห็นควรนำมามาตรการอื่นๆ มาใช้ร่วมด้วย ดังนั้นในส่วนของโทษ ก็เห็นว่าแนวทางของการแก้ไข คือ

อัตราโทษปรับ จากที่กล่าวแล้วจะพบว่านิติบุคคลมีศักยภาพในการชำระโทษปรับได้มากกว่าบุคคลธรรมดา หากเรายังคงใช้อัตราโทษปรับเท่ากัน ย่อมจะไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการลงโทษ จึงเห็นควรบัญญัติโทษปรับสำหรับนิติบุคคลไว้ต่างหาก โดยต้องกำหนดให้สูงกว่าบุคคลธรรมดา เช่น ในกรณีที่นิติบุคคลกระทำผิดในฐานะความผิดที่มีโทษปรับ ต้องมีโทษสูงกว่าบุคคลธรรมดา 5 เท่า เป็นต้น

มาตรการอื่นๆ หากโทษที่มีอยู่ไม่อาจทำให้นิติบุคคลเกิดความเกรงกลัวได้ ก็ควรนำมาตรการอื่นๆ มาเสริมโดยพิจารณาจากสิ่งที่นิติบุคคลหวงแหน ไม่ว่าจะเป็นเสรีภาพในการประกอบกิจการ หรือความชื่อเสียงของนิติบุคคล ดังนั้นมาตรการที่จะนำมาใช้ก็ควรส่งผลกระทบต่อสิ่งเหล่านี้ เช่น การคุมประพฤตินิติบุคคล การให้นิติบุคคลต้องประกาศแก่สาธารณชนถึงความผิดของตน เป็นต้น